

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ

Проблема порівняння виховання особистості в інституційному закладі та сімейному середовищі з'ясовано недостатньо. Його вивчення дозволить розробити ефективні тренінгові програми – для спеціалістів і для вихованців інституційних закладів. Для визначення особливостей соціалізації вихованців інституційних закладів було сплановано й проведено емпіричне дослідження. Встановлено, що вихованці інтернатів більш орієнтовані на матеріальні блага, не мають власного житла, не мають чіткого уявлення про цілісну модель сім'ї. Випускники інтернату мають труднощі з пошуком нових друзів, спрямовані на самотійне вирішення проблем, що можна пояснити відсутністю сформованих соціальних навичок. Показники працевлаштування більш оптимістичні у групі вихованців сімейного середовища. Перспективою досліджень теми є створення тренінгів з оптимізації показників соціалізації дитини.

The problem of comparing the upbringing of an individual in an institutional institution and a family environment is insufficiently clarified. Its study will allow to develop effective training programs - for specialists and for students of institutional institutions. To determine the features of socialization of students in institutional institutions, an empirical study was planned and conducted. It is established that boarding school students are more focused on material goods, do not have their own housing, do not have a clear idea of the holistic model of the family. Boarding school graduates have difficulty finding new friends, aimed at

solving problems on their own, which can be explained by the lack of social skills. Employment rates are more optimistic in the group of foster children. The prospect of research on the topic is the creation of trainings to optimize the indicators of socialization of the child.

У 1991 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини та визнала, що сім'я є найкращим середовищем для виховання дитини, її розвитку та становлення особистості. В Україні функціонує система інституційного догляду та виховання дітей, якою передбачено заклади різних типів, форм власності та підпорядкування, зокрема загальноосвітні школи-інтернати; навчально-реабілітаційні центри; будинки дитини тощо. Усі перераховані установи прийнято називати закладами інституційного догляду та виховання дітей.

Система інституційного догляду та виховання дітей є не тільки фінансово затратною, а також неефективною та шкідливою як для самої дитини, так і для її сім'ї та суспільства в цілому. Тривале перебування дитини поза межами сім'ї призводить до руйнування її особистісних зв'язків з батьками: особистість зростає невідповідною до самостійного життя, не володіючи необхідними соціальними вміннями й навичками [1].

Тому, у 2017 році Урядом України розпочато реформу деінституціалізації [2]. Проблема виховання дітей в інституційних закладах є достатньо актуальною у науковій спільноті (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт, В. Сухомлинський, Г. Андрєєва та ін.)

Незважаючи на доволі широке дослідження проблематики, питання порівняння виховання особистості в інституційному закладі та сімейному середовищі з'ясовано недостатньо. Його вивчення дозволить розробити ефективні тренінгові програми – як для спеціалістів, так і для вихованців інституційних закладів.

Для визначення особливостей соціалізації вихованців інституційних закладів було сплановано й проведено емпіричне дослідження. У зборі емпіричного матеріалу брали участь діти з двох вибірок: 30 осіб, які виховувалися з інституційному закладі й 30 осіб, які виховувалися в сімейному середовищі. Було підібрано валідні та надійні методи дослідження: 1) методика «Життєві цінності»; 2) методика «Життєвий шлях»; 3) методика «Рівень соціалізації в суспільстві»; 4) методика «Підготовка до самостійного життя».

Аналіз результатів дослідження впливу інституційного закладу на соціалізацію дитини дозволив виокремити низку тенденцій.

Зокрема, було сформовано ієрархію ціннісних орієнтацій у різних груп респондентів на основі методики «Життєві цінності». Так, для випускників інституційних закладів характерною є підвищена орієнтація на матеріальні блага, порівняно з групою вихованців сімейного середовища.

Наступними було проаналізовано результати методики «Життєвий шлях». Зроблено висновок, що більшість осіб, після виходу з інтернатного закладу не мають власного житла, що пов'язано з складними життєвими обставинами. Орієнтація на створення повної сім'ї не властива вихованцям інтернатних закладів. Також у осіб даної категорії відсутнє стабільне уявлення про цілісну модель сім'ї.

Половина опитаних випускників інтернату, вказали, що мають труднощі з пошуком нових друзів. При виникненні проблем різного плану (на роботі, зі зміною або пошуком роботи, повсякденних, фінансових, в сім'ї, особистих тощо) вони погано орієнтуються в соціальному середовищі. Водночас у осіб, які виховувалися в сімейному середовищі актуальність цього показника є мінімальною.

Більшість вихованців інституційного закладу вирішують проблеми самостійно, адже окрім себе таким людям не має на кого розраховувати. Описана ситуація пояснюється

браком соціальної довіри та відсутністю сформованих соціальних навичок.

На момент опитування всі респонденти вже здобули повну загальну середню, професійно-технічну або вищу освіту. Показники здобуття вищої освіти більш виражені у вихованців сімейного середовища.

Особи, які закінчили інтернатний заклад обмежені у виборі професії, при обранні навчального закладу орієнтуються на думку адміністрації інтернату. Вони обирають ще заклад, де є гуртожиток, тому що не мають місця проживання після виходу з інтернату. Водночас особи, які виховувалися в сімейному середовищі спрямовані батьками на здобуття освіти і мають більше можливостей самостійного вибору професії. Показники працевлаштування більш оптимістичні у групі вихованців сімейного середовища.

Основними джерелами доходів досліджуваних, які виховувалися в інституційних закладах є виплати з боку держави, заробіток на основній роботі. У паралельній вибірці її члени в основному орієнтуються на заробіток. Отже, випускники інституційних закладів мають менш сформовані навички фінансового планування свого життя, що підтверджується результатами аналізу показників боргів.

Показники соціальної адаптованості комунікативних навичок вищі у вихованців сімейного середовища. Представники обох вибірок володіють достатнім рівнем знань про свої права та громадські обов'язки.

Отже, можна зробити висновок, що діти, після випуску з інтернатного закладу більш невідготовлені до самостійного, дорослого життя в соціумі, ніж діти, які виховувалися у сімейному середовищі. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в створення й апробації відповідних тренінгових програм.

Література

1. Кузьмин, Е. С. Основы социальной психологии. Л.: ЛГУ, 1967. 173 с.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 526 – р «Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу».